

Goldstein Imre *Levél két lábjegyzettel*

Kedves János,
valami nem hagy nyugodni már több mint egy hete. Ma jöttem rá, hogy ez nem más mint a saját elégedetlenségem, mivel nem tudtam eleget tenni kérésednek, hogy küldjek anyagot a *Múlt és Jövő* legközelebbi, Budapest témájú számához. Gondolom, nem ártana egy kis magyarázat arra, főleg talán magamnak, hogy mi az oka az ilyenfajta anyag hiányának.

Igaz, az ötvenes évek vége óta nincsenek kizárólag Budapestről szóló verseim, vagy elbeszéléseim, ami talán elég furcsa, de nincsenek olyan írásaik sem amelyek csak New York-ot vagy Tel-Aviv-ot érintenék. Viszont nem egy versemben, vagy elbeszélésemben mindhárom város, együtt, komoly szerepet játszik.

Még mielőtt a fenti sorokat leírtam volna, egy komótos sétasorozat jutott eszembe, Budapesten még a nyolcvanas években, amelyeken útikalauzom, végtelen szerencsémre, Konrád György volt, akivel egyhetes otthétem alatt minden nap

jónéhány órát töltöttünk együtt. Azóta, ha bármilyen fórum előtt be kellene vallanom mit irigyelek leginkább és kitől, minden további nélkül a Konrádot nevezném meg, amiért úgy és annyira ismer minden utcát, teret, szobrot, hűgyszagú aluljárót, kapualjat* emléktáblát és a hozzájuk tartozó miriád történetet, amiből az ő Budapest-jének csodálatos gobelin háttérét szőtte.

Gyerek- és serdülőkoromban, nem siettem különösebben megismerkedni Budapesttel. Elvégre szülővárosom, és nekem éppen elég izgalmas tennivalóm akadt a saját környékemen. Természetesen jártunk a Lukácsba, néha a Palatinusra is, focizni néha még a hűvösvölgyi Nagyrétre is kiutaztunk, nem beszélve a közeli hegyekben tett kirándulásokról, meg a nagy vakációkról a Balatonon. De az igazi élet mégis csak a VII. kerületben, vagyis, világosan kijelölt határokon belül, annak egy részében zajlott: suli és templom a Kazinczy, illetve Dob utcában, gimnázium a Rökk Szilárdban, lakás és Goldmark terem a Wesselényi-

A Kazinczy utcai általános iskola 1952-ben végzett növendékeinek csoportképe. (Osztályfőnök: Rejtő Károly)

Ebből az osztályból négyen jártunk a Zsidó gimnáziumba, 1956-ban érettségiztünk:

Fohn Gyuri, középső sor, jobbról első, Goldstein Imre, középső sor, jobbról harmadik,

Hetzron (Herzog) Robi, hátsó sor, balról a hetedik, Kutas (Krausz) Peti, hátsó sor, jobbról

Wesselényi u. 21. II/1 (volt) lakásunk, ahol a pongyola függ

ben. No meg az örök Klauzál tér, amely lankadatlanul kísért át kora éveim minden eseményén, és saját elhanyagoltságát büszkén tűrve emlékeztetett a megtörténtekekre, különösen azokra, amelyeket el akartam felejteni. Semmi kétségem nem volt, hogy lesz időm Budapest teljes felfedezésére, hiszen ott akartam élni mint felnőtt, és nem hittem, hogy a kommunista rezsim valaha is kienged egy másik országba.**

Nem annyira felnőtt mint inkább turista lett belőlem, és turista életemet, ugyan hivatalosan *flüchtling*-ként voltam bejegyezve, Bécsben kezdtem. Olvasmányaimból azonnal ráismertem, azaz rögtön láttam, hogy ez nem igazi város, hanem csupán egy történelmi melodráma pompás díszlete. Az is világos volt, hogy amint a helybeliek intézkednek és ezek a rossz külsejű menekültek útban lesznek rendeltetési helyükre, a díszleteket szépen összehajtják, becsomagolják és ismét elraktározzák. S akkor meg mi értelme lenne tanulmányozni ezeket a díszes épületeket, rejtelmes sikátorokat, vagy egyáltalán elismerni ezt a kis keskeny csermelyt, amit az itteniek úgy merészelnek hívni mint mi a mi nagy folyamunkat ott, ahol szétveti az igazi várost Budára és Pestre.

Azt hiszem, hogy sohasem szabadultam meg

ettől és hasonló, más helyekre, sőt Budapestre is vonatkozó gondolatoktól.

Amikor úton vagy, és egy idő után akkor is úton vagy, ha nem is mozdulsz, és akkor az út az otthon, és rájössz, hogy a legerősebb benyomásaid arról, amit valahol látsz, valójában elhagyott otthonodnak azon részei, amelyekhez hasonlítod azt, amit éppen nézel.

Idővel minden veszít élességéből. Budapest kezd halványulni. Hasonlítgatásaid egyre jelentéktelenebbek. Több évtizedes turistalét csorbítja a felderítés, a tudni akarás vágyát. Csak a vágyódás növekszik, de hiába, mert a vágyódás tárgya zavaros. Egy felfoghatatlan belső követelésnek engedve, látogatni kezded az óhazát – már a név is nyomasztó. Lám, szülővárosodból is turistaközpont lett – de neked azért maradt valami. Te ismered a helyet, mégha egy ismert sarkon túl nem is mindig azt találod, amire vártál vagy emlékeztél. Neked itt valahogy kényelmes és otthonos; te itt nem tudsz eltévedni. Még olyan környéken sem, ahol sohasem jártál ezelőtt – vagy már nem emlékszel rá. Néhány napon belül a város úgy kezel, mint bárki mását. Még azt is megbocsájtja, hogy szülővárosodban anyanyelvedet „akcentussal” beszéled. Este elkápráztat csillogó fényeivel, mintha szeretne visszacsábítani. Vagy talán te szeretnél valóban újra itt lenni, ezekben a fényekben, kivált a Duna-parton ahol minden szebb mint amilyenre emlékszel. De te emlékszel mindenre, amit látsz; semmi sem új, csak talán szebb.

Ettől a pillanattól kezdve nem számít, hogy a város jórésze még mindig egy fehér folt a te térképeden. Más városokhoz hasonlítva, bármely más városhoz hasonlítva, te ezt a várost ismered legjobban. Pont.

Michael unokámmal a Klauzál téren 2003 őszén

Akik ott voltak az 50. érettségi évfordulón (heten mint a gonoszok) a Zsidó egyetem (volt Rabbiszeminárium és poszt-Abonyi Zsidógimnázium) Bérkocsis utcai bejárata előtt. Balról jobbra: Lebovics Tibi (Kanada), Rübner Laci (Anglia), Schreiber Miki (USA), Stuhl Bandi (Izrael), Fohn Gyuri (USA), Kutas Peti (Budapest), Goldstein Imre (Izrael)

Ez így igaz, annak ellenére, hogy a három város közül, amelyekben életem nagyrészt leéltem, Budapesten töltöttem a legkevesebb időt. New York-ot még kevésbé ismerem, és legkevésbé Tel-Aviv-ot, ahol pedig a legtovább éltem és még mindig élek. Ezt nem azért mondom, mert büszke vagyok rá, hanem azért mert így van. Azt sem tagadom, hogy mind a három várost, a maga idejében, szerettem, és ma is úgy gondolok rájuk mint régi szerelmekre. Azért váltak régi szerelmeimké, mert, mint szokásos, az illetékes szerelmespárok egyike vagy másika, vagy tán mindkettője, valamilyen hűtlenséget követett el.

Budapestről elmenekültem. Csak az enyhítette a távozás fájalmát, hogy nem az elválás következményeire, hanem csak ottani múltamra gondoltam.

New York nagyon jó volt hozzám, de körülmények között megfontolás után, ősi ösztönök ösztökélésére, mégis otthagytam.

Tel-Aviv-val harmincöt éve élek vadházasságban, de egyikünk sem gondol sem válásra, sem hivatalos esküvőre. Itt-ott egy szerelmi fellángolás, de főleg: békés együttélés.

Talán azt kellett volna válaszolnom neked, János, hogy ugyan nincs Budapest témájú versem, vagy elbeszélésem, de lehet, hogy lesz, a jövőben. Ha be tudnék tartani egy ilyen ígéretet, ha nem, egyvalami biztos: amikor öreg fejjel is gondolsz a régi szerelmekre, azok nem csak értékükben növekednek, hanem a maguk nemében egyre egyedülállóbbá is válnak. Budapest helye nem vitatott.

Ölel: Imre

* dohos kapualjat akartam írni, mert mind az volt, tehát „dohos kapualj” csupán egy közhely lenne, de ha meg-gondolom, nemzetközi viszonylatban a pesti doh márkás valami, nem nagyon találod párját másutt. Lehet, hogy kéne írni valami rapszódiafélélet a különböző környékek meghatározó dohairól, de féltő, hogy a doh sajátos illatait adó vagy befolyásoló ritkán-fedett kukákban párolt szemét és a velejáró macskák és rágcshalók hadának elkerülhetetlen leírása enciklopédia méretű műhöz vezetne, és arra már nincs időm.

**nem lehet minden feltoluló emléket begyömöszölni egy ilyen levélbe, és nem is minden emléket érdemes, de egyet azért megemlítek, mert az egy olyan helyen játszódott le, amely egyszerre volt a mi „kerületünkön” kívül és belül, és az ott megesett sok felejthetetlen/érdekes/izgalmas esemény között az említendő élmény, helyesebben élménysorozat, volt a legmegkapóbb. Öt szóban a helyszín, három fontos tudnivalóval körítve: Erzsébet tér; dívat, szombat, lányok.

Hétköznapi öltözköztünkben, eltekintve a sapkáktól, kalapoktól, és fejkendőktől, legtöbbször, különösen a gyerekeket, nem nagyon lehetett megkülönböztetni nem-zsidó szomszédainktól. Szombaton, amikor számunkra amúgyis minden olyan más, mint hétközben, előkerülnek az ünnepi ruhák. A felnőttekéről csak annyit, hogy évtizedekig tartják magukat, változatlanágukban minden öt-hat évben újnak tűnnek, de van, aki ezeket, a mások hétköznapi ruhájához hasonlítva, enyhén szólva, szemet szűrőnek nyilvánítaná. A gyerekek általában modernebb ünneplőket viselnek, de nem egyen lehet látni, hogy „átalakított” kreáció. A lassú, bódító ebéd és az azt követő lépihenés után, kezdve mondjuk a kora és késő délután határában, ezekben az örök-régi örök-új szabászati remekművekben díszelgő, kettesével, hármasával, kisebb nagyobb csoportokban érkező tömeg foglal el minden üres padot a korzón, ami a Belgrád rakpart utcai szintjét jelenti, vagy kimérten spácírol a már kényelmesen elhelyezkedett ülő-bámulók előtt, „észrevétlenül” más ülő alkalmatosság után kutatva.

A fiatalok megelőzik a felnőtteket, de ők nem akarnak leülni. A fiúk érkeznek elsőnek, és a stuka (2-es villamos) sineinél kezdődő nagyon is hűgyszagú aluljáró lépcsőin, azonnal lemennek a sárga, ovális sétatájó-állomáshoz. Szokásból. Onnan, a hátrahagyott utóőrsök segítségével várják a hírt: jönnek-e már a lányok, hány csoportban, és mennek-e át Budára. Tapasztalati statisztika azt mutatja, hogy a lányok legfeljebb három csoportban érkeznek, legalább félórával a fiúk után; háromnál több csoport nagy viták és még-nem-rendezett összekapások jele; ha az egyik csoport átmegy a Lánchídon, a másik, vagy másik kettő, automatikusan követi. „Vigyáznak egymásra, ha ha ha!” Nagyon ritka az eltérés ezektől a statisztikai adatoktól. Szerencsére, a lányok soha nem jönnek le a sétatájó állomáshoz közeli lépcsőkhöz. A fiúk azért is jönnek jóval korábban mert a hajóállomásnál van ivókút, és a víz meg zseb-kendők segítségével, a haverok falankszja mögött, kíváncsi szemektől védve lehet kezelni és helyre pofozni a „sérülteket”, ha nem minden ment rendben az Erzsébet téren, és aztán úgy szalonképessé tenni őket, hogy a csoportos sétán, vagy Pesten vagy Budán, egymással párhuzamosan, közelebb vagy messzebb, de soha nem teljesen együtt haladva, a lányok szó nélkül is megértsék ki(k) volt(ak) a nap hőse(i). A padokon ülő társalgók és bámuldozók látják a fiúkat amint eltűnnek az aluljárókban és csevegnek tovább; minden és mindenki a helyén van. Sem ők, sem a lányok nem

tudják, hogy mi történt korábban az Erzsébet téren. Röviden: A Dunapartot több úton lehet megközelíteni. Egyik sem veszélyes. A Kazinczy-Dob utcai fiúknak is csak az egyik ilyen út okozhat problémát, és nem is minden alkalommal. Ez az út az Erzsébet téren keresztül vezet. És mint pedzem, aki nem keres bajt, nem kell, hogy betérjen a térre. Ez viszont elég nehéz, egy néhány oknál fogva. Seholy a belátható és bejárható környéken nincs olyan sok szép és szépen rendezett virág, annyi kellemes, árnyékos pihenőhely, és olyan hívogató pázsit mint az Erzsébet téren. A virágok és bokrok amolyan kerítésként is szolgálnak, a teret elkülönítik a forgalomtól, majd hogy szíggé varázsolják – egy ég és föld között lebegő szorítóvá. Senki nem emlékszik, hogyan és mikor kezdődött. Az én korosztályom már érett tradícióként örökölte a lehetséges szombati (nagyritkán más ünnepi) provokációkat. Még ennyi év után is izgat ezeknek a legtöbbször verekedéshez vezető civakodásoknak, ocsárlásoknak a miértje. Nem szándéksom, de nem is hiszem, hogy tudnék tárgyilagosan beszámolni a gúnyolódó/kihívó/bunyós/orrvérzős, csetepatékról, amelyekben valamilyen formában részt vettem. Közel hatvan év távlatából visszanezve, majdnem biztatóan találok, hogy azokat az Erzsébet téri összecsapásokat, mindenekelőtt a fiatal vénákban folyó győzni vágyás okozta – mindkét oldalon. Persze volt ott sok más is: gondolkodás nélkül „átvett” gyűlölet, alaptalan irigység, a nem ismert „másik” térre kényszerítése, a tiszta erő győzelméből eredő hatalmi érzés öröme stb. az egyik oldalon, míg a másikon a csakazértse hozzáállás, minden tévhitet cáfolható alkalom megragadása Dávid az örök Góliát ellen vagy a nyápic menekülőből születő, Zrí-

nyiként kirohanó meglepő bajnok formájában. Az egyik fél sem ajánlotta a másiknak, hogy véget kellene vetni az egésznek egy döntő, egyéni vagy csoportos verekedéssel/megmérkőzéssel (amint az történt az eredeti Dávid és Góliát esetében), és azt nem nyilvános, hanem zártkörű helyen megtartani. Azt hiszem, hogy ezek az ajánlatok azért maradtak el, mert egyik fél sem akarta elveszteni a találkozókön bemutatott teljesítményeit, beleértve a vesztés helyzeteket, amelyek a visszavágó gyönyörét ígérték. Kellemes, vonzó légkörével, a tér adta meg a helyet és az alkalmat ezekre a látszólag erőszakos viadalokra. Hol másutt szerezhettünk volna, ők is és mi is, nagyobb dicsőséget, mint ott, a színpompás virágok ölelte sziget szorítójában, ismeretlenekből álló, de véleményét gyakran és bőszen közlő nézők előtt – mennél ellenségesebb annál buzdítóbb –, akik hajlandóak voltak útjukat megszakítva hangosan vagy némán is drukkolni valamelyik félnek, de nem jutott eszükbe a feleket szétválasztani, mert valahogy egyetértettek a szemük előtt zajló érthetetlen, de talán nekik is katartikus eseménnyel. De a lányok. Ugyan az alkalmi nézők elismerése sokat jelenthetett a másik félnek, nekünk a mi jutalmunkért nem csak meg kellett küzdeni, de le kellett menni a Duna-partra, megjátszani a blazírt harcost és álcázott mohósággal elkönyvelni a lányok rajongó pillantásait, különösen ha valami látható nyoma is volt a harcnak. Ez volt a mi titkos fegyverünk. Ez az elismerés, hódolat, csodálat. Fentebbi próbálkozásom ellenére, még mindig feleltre vár a kérdés, hogy miért választottuk az Erzsébet téren keresztüli utat a Duna-partra, ha tudtuk, hogy abból komoly bunyó sőt agyabugyalás is lehet? Nem tudom. Adrenalin. Becsület. Virtuskodás. Fiatalkor...

Tooth Gábor Andor illusztrációja Goldstein Imre készülő verseskötetéhez

Goldstein Imre versei
soha nem gondoltam

soha nem gondoltam
eddig arra
hogy magyar
könyveim
egy pillanat alatt
megszűnnek létezni
már az én utolsó
pillanatom utáni
pillanatban mert
körülöttem se magyarul
olvasó/értő család se barát
amióta Pártos Géza
hazament meghalni
és akire egyszer már
rátukmáltam egy negyed
századra való *ÉS-t új írást*
mozgó világot jelenkort
kortársat és még ki emlékszik
mi mást
majd eldugult szűk
sásfészke a Ben Yehudán
és az is világos hogy a
pestieknek nem kellene az én könyveim
pedig jónéhányuk szépen dedikált is
Eörsitől Görgeyig Mészölytől Sarkadi-ig
Pilinszkytól Pályi-ig Konrádtól Nádasig
nos
ha sikerült túltenni magad azon a kaján gondolaton
hogy ezek a nevek mind az én egomat szolgálnák
akkor mehetnénk tovább

de hová

most már tegezlek

ismeretségünk nem szoros
de régi és ambivalens
 hatéves fejjel láttalak
 először néma hófedte
utcánkban egy felfújthasú
ló kialudt szemében meg
egy eltört vörös katona
 combtalan fekete ölén
közel a jeges máglyákon
csepergő friss tetemekhez
 el kéne temetni őket
 még a nagy olvadás előtt
mondták a vánszorgó élők
de a föld kemény a téren
 hát akkor addig tán ide
 a puhább homokozóba

így temettek el sietve
téged ideiglenesen
 gyerekkorom átmeneti
 tájában a lélegzőket
meg a holtakat úgy hittem
örökre elválasztva egy
 biztos határ két oldalán

 én a jó oldalon éltem
ugyanabban az utcában
házban és lakásban egész
 ötvenhatig nem is nagyon
 gondoltam rád de amikor
újra láttalak lángszórós
vérgőzös tombolásodban
 a biztos határba vetett
 hitemet is felperzselted

máig nem bocsátom meg hogy
anyát elvitted fióka
 szívemben egyetlen emlék
 nélkül hangjáról kezéről
de hálás vagyok hogy apát
hazaengedted Dachauból
 hol hónapokig naponta
 találkoztatok s amikor

ötven évvel később végleg
értejöttél velem együtt
 vártál míg iderepültem
 hogyan az áhított ígéret
kiábrándító földjéről
igéretetek nélkül némán
 zokogva küldjem útjára
 szép múltba göngyölt kései
fogadalmakkal amíg te
könyörületből magunkra
 hagytál s aztán mint fehér árny
 hangtalanul elosontál
mintha ott se lettél volna

azóta minden más lett e
világban csend és kivárás
 becsületes előjelzés
 helyében csak egy robbanás

bármelyik
 utcának
bármelyik
 házában
bármelyik
 földrésznek
bármely
 városában

így mi már egymásé vagyunk
még nem léptük át a határt
 de már veled alszom s veled
 ébredek álmodom meredek
lejtőin felfelé futok
valahogy mindig melletted
 és most már tegezlek hogyan
 tegeznék hiszen ma már
senki nincs közelebb hozzám
mint te és mitől is félnék
 konok halhatatlan halál
 hogyan talán nem fejezhetem
be e sorokat ne aggódj
csak azt akartam mondani
 hogyan szívesen megyek eléd
 mert az onnani arcodra
vagyok igazán kíváncsi
az inneni csak szóbeszéd

tetszélő

(mélyhűtött nyelv avagy ezt szégyelni kéne)

itt a kormos földközi nap alatt
egyre ritkábban olvasztgatom
talán már nem is tudom hogyan
ezt az én mélyrehűtött nyelvemet onnan
a Duna partjáról

inkább tetszélő verseim
keltik őket kelletlen tiszavirág életre

feltámadásuk alatt mohón lélegzünk
együtt ismerős emlékpárás szédületünkben
de aztán a merevedő tagok felett írás helyett
szenvtelenül újra felolvasom istenek elleni vádiratomat
nem azt olvasom a fejükre hogy megfosztottak
a nyelvemtől hanem azt hogy könnyörtelenül meghagyták
nyomait kiszáradt medrét elapadt sodrását
csak éppen annyit hogy elhigyjem hogy lelkemet
beleöntve feléleszthetem
de hiába

és most
ebben a pillanatban
tekintettel koromra
elhatároztam hogy
nem utálok ezért tovább
magam inkább hangosan
elismerem
amit eddig csak tagadtam hogy
ami nincs arra szükség sincs
(csak önszükséglet) és egy
elképzelt szolgálat a kutjának se kell

tehát hagyjuk
tehát hagyom
d e m é g i s

érezem tudom
hogy a halál

árnyékában
az emberi
teremtést
t m
a o
g d
a